

הרשות הלאומית
לבטיחות בדרכים

מדען ראשי

שיטת הניקוד בישראל

יחידת המדען הראשי
הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים

נכתב ע"י:
ד"ר תמר תומר – פישמן, ראש אגף מחקר

מרץ 2009

ראשי פרקים

עמוד

3	1. רקע
3	2. עמדות הציבור כלפי שיטת הניקוד
4	3. הידע של הציבור בנושא שיטת הניקוד
4	3.1 ידע בנושא מספר הנקודות ניתן בגין ביצוע עבירות שונות
5	3.2 ידע בנושא מספר הנקודות שבין צבירתן ניתן עונש
6	3.3 ידע בנושא חומרת העונש בגין צבירת נקודות
7	4. הרתעת השיטה
7	4.1 דיווח עצמי על מידת הרתעת שיטת הניקוד
8	4.2 הסיכוי הנתפס להיתפס ולקבל נקודות בגין ביצוע עבירה
9	3.4 השפעת מידת חומרת הענישה
10	5. שיטת הניקוד בקרב ציבור הנהגים שצבר נקודות
12	6. סיכום ממצאים עיקריים
13	7. המלצות

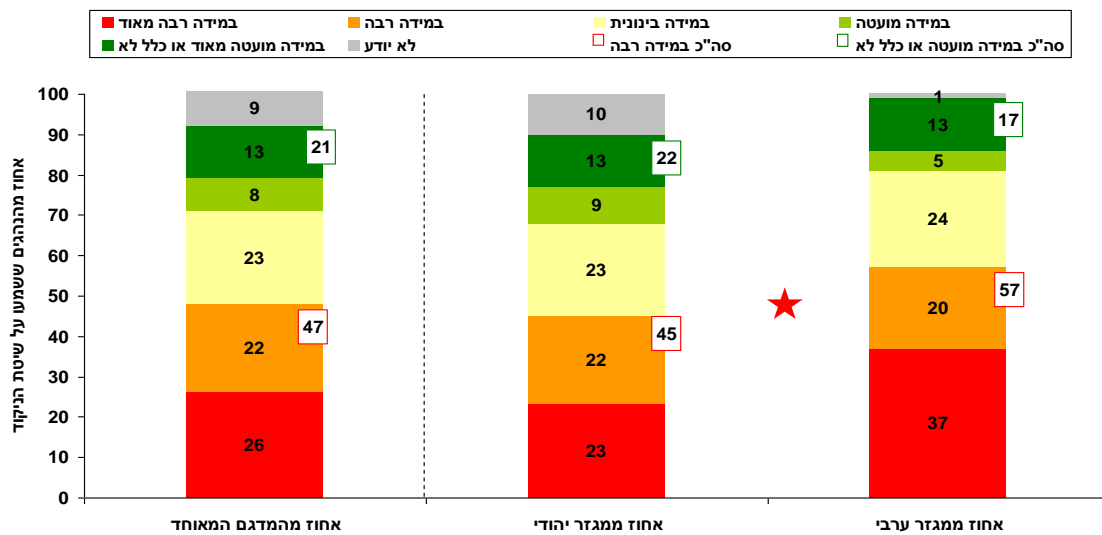
מדען ראשי
1. רקע

הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים ערכה בספטמבר 2008, באמצעות חברת שילוב, סקר טלפוני בנושא שיטת הניקוד. הסקר בוצע בקרב מדגם מייצג של 700 בעלי רישיון נהיגה בתוקף אשר שמעו על שיטת הניקוד בעבירות תנועה, מהם 500 יהודים ו- 200 ערבים. הסקר בוצע בשבוע השני והשלישי של חודש דצמבר 2008. טעות הדגימה בסקר היא 3.8%. מטרת הסקר הייתה לבחון את הידע ועמדות הציבור בנושא שיטת הניקוד ולקבל אינדיקציה על ההשפעה הרתעתית של השיטה. מהסקר עולה שלשיטה יש פוטנציאל לגרום לנהגים לנהוג כחוק, אך שיש מקום לשיפורים בשיטה. התוצאות מוצגות בנפרד עבור המגזר היהודי והמגזר הערבי וכן עבור המדגם המייצג המשוקלל של כלל אוכלוסיית הנהגים.

2. עמדות הציבור כלפי שיטת הניקוד

כמחצית מהציבור (47%) תומך בשיטת הניקוד במידה רבה או רבה מאוד. בציבור הערבי שיעור התומכים במידה רבה או רבה מאוד גבוהה יותר מאשר בציבור היהודי (57% מול 45% בהתאמה) (ראה/י לוח 1).

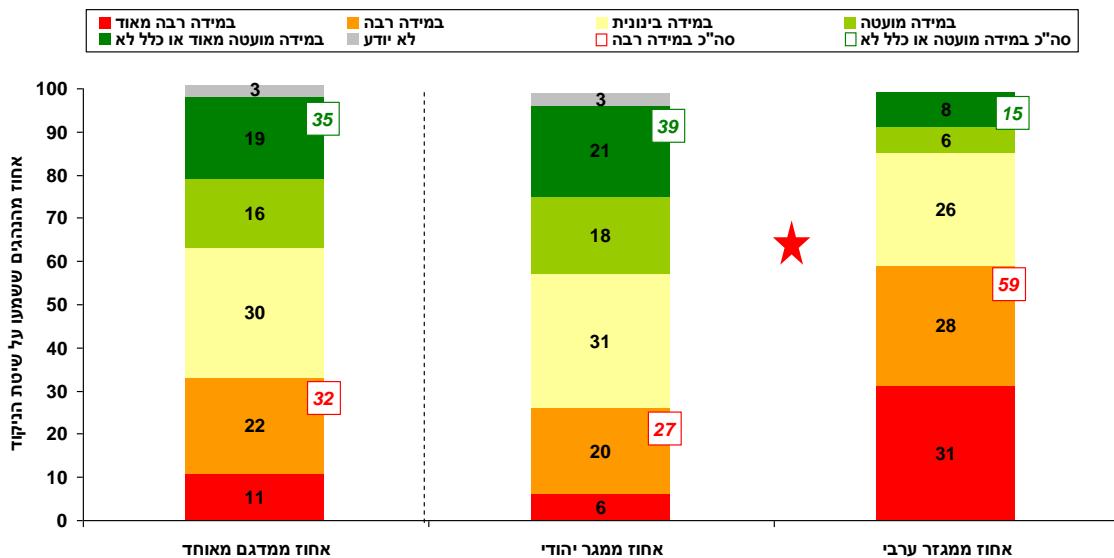
לוח 1: תמיכה בשיטת הניקוד הנהוגה בישראל

מדען ראשי

יתכן ששיעור התמיכה בשיטת הניקוד קשור בהערכה הנמוכה של הציבור את האפקטיביות של השיטה: רק כשליש (32%) מכלל הציבור סבורים ששיטת הניקוד גורמת לנהגים במידה רבה או רבה מאוד לנהוג בהתאם לחוקי התנועה. שיעור גדול יותר של הציבור הערבי בהשוואה לציבור היהודי מעריך את תרומת שיטת הניקוד לנהיגה בהתאם לחוקי התנועה - 59% בציבור הערבי בהשוואה ל 27% בציבור היהודי ציינו שהשיטה משפיעה במידה רבה או רבה מאוד על ציות תחוקי התנועה (ראה/י לוח 2).

לוח 2: תפיסה של השפעת שיטת הניקוד על נהגים אחרים לציות לחוקי התנועה

3. הידע של הציבור בנושא שיטת הניקוד

כמעט כל הציבור (92%) מודע לקיומה של שיטת ניקוד, קרי שעבור ביצוע עבירות מקבלים נקודות. מהסקר עולה, עם זאת, שהציבור אינו מספיק מודע לפרטי השיטה מבחינת: מספר הנקודות הניתן בגין ביצוע עבירות שונות, מספר הנקודות שבגין צבירתן ניתן עונש וחומרת הענישה הנהוגה.

1.3 מספר הנקודות הניתן בגין ביצוע עבירות שונות

בסקר נבחנו מודעות הציבור לגבי מספר הנקודות הקבוע בחוק עבור עבירות שונות. המרואיינים התבקשו לציין את מספר הנקודות הקבוע בחוק עבור ביצוע 14 עבירות תנועה שונות. מתשובות המרואיינים עולה כי המודעות למספר הנקודות אינה גבוהה.

מדען ראשי

בציבור היהודי 13% - 25%, כתלות בסוג העבירה עליה נשאלו, העידו שאינם יודעים כמה נקודות ניתן בגין ביצוע העבירה. במגזר הערבי שיעור אלו שהעידו על עצמם כלא יודע היה אף גבוה יותר ועמד על 24% - 34% כתלות בסוג עבירה. במגזר היהודי 66% ל - 12% ידעו נכון כמה נקודות ניתנות בגין ביצוע העבירה, כתלות בסוג העבירה. במגזר הערבי השיעור היה 60% ל - 5% כתלות בסוג העבירה.

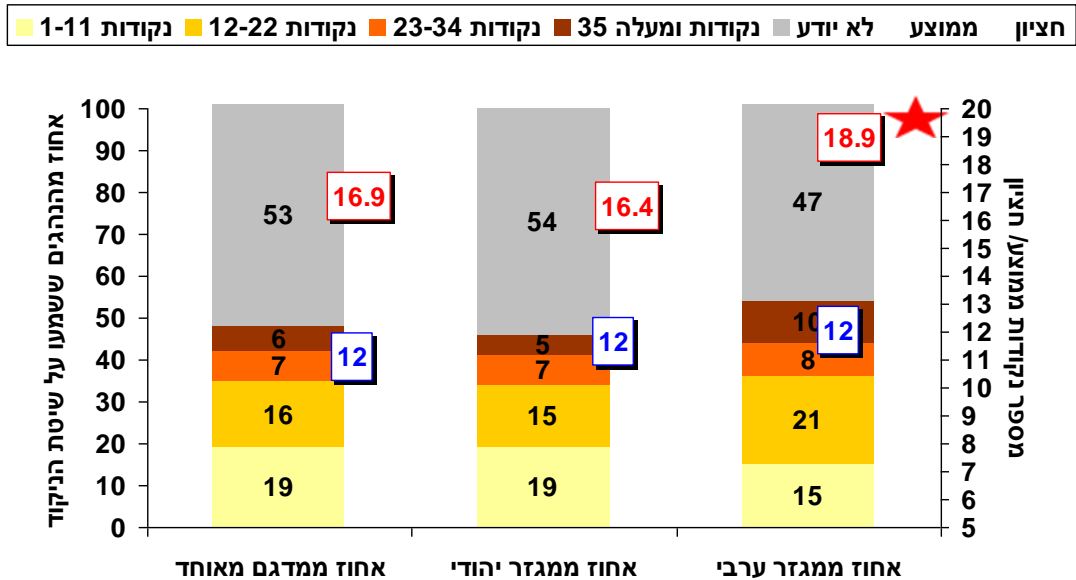
בעבירות החמורות ביותר – נסיעה באדום, נהיגה תחת השפעת אלכוהול/סמים, ונהיגה בזמן פסילה - הציבור בדרך כלל ידע להעריך נכונה את מספר הנקודות הניתן בגין ביצוע העבירה. כאשר אדם אינו יודע את מספר הנקודות הנכון שניתן בגין ביצוע עבירה מסוימת, אפשר שהוא מעריך הערכת יתר או הערכת חסר את מספר הנקודות שניתן. עבירות שבלטה לגביהן הערכת חסר היו:

- אי ציות למתן זכות קדימה
 - נהיגה ללא חגורות בטיחות
 - פניית פרסה תוך סיכון עוברי דרך
 - נהיגה במהירות 20-30 קמ"ש מעל המותר בדרך עירונית
 - נהיגה במהירות של 25-40 קמ"ש מעל למותר בדרך בינעירונית.
- עבירות שלגביהן בלטה הערכת יתר היו:
- לא לאפשר להולך רגל להשלים חציי בטוחה
 - חציית קו הפרדה רצוף
 - נהיגה על מדרכה שלא לשם חצייתה
 - נסיעה לאחור תוך סיכון או פגיעה
 - ונסיעה ללא אורות כשהדבר דרוש ע"פ חוק

2.3 מספר הנקודות שבגין צבירתן ניתן עונש

על פי שיטת הניקוד, צבירה של 12 נקודות כרוכה בעונש. חלק ניכר מהציבור אינו מודע למספר הנקודות שבגין צבירתן ניתן עונש. בסקר נמצא שכמחצית מהציבור (53%) ציין כי אינו יודע מספר הנקודות שבגין צבירתם מקבלים עונש. הנטייה של אלו שסבורים שידעו כמה נקודות ניתן לצבור עד קבלת עונש היא להעריך את מספר הנקודות כגבוה יותר מזה שבפועל: 29% העריכו כי ניתן לצבור יותר מ - 12 נקודות לפני קבלת עונש. מספר הנקודות הממוצע שצינו היה גבוה יותר במגזר הערבי ביחס למגזר היהודי (18.9 לעומת 16.4), כאשר החציון בשני המגזרים הוא 12 (ראה/י לוח 3). משמעות תוצאות אלו היא שגם כאשר אנשים מעריכים נכון את מספר הנקודות הכרוך בעבירה מסוימת הם עדיין חושבים שניתן לבצע מספר גדול יותר של עבירות עד לקבלת עונש בגין הנקודות.

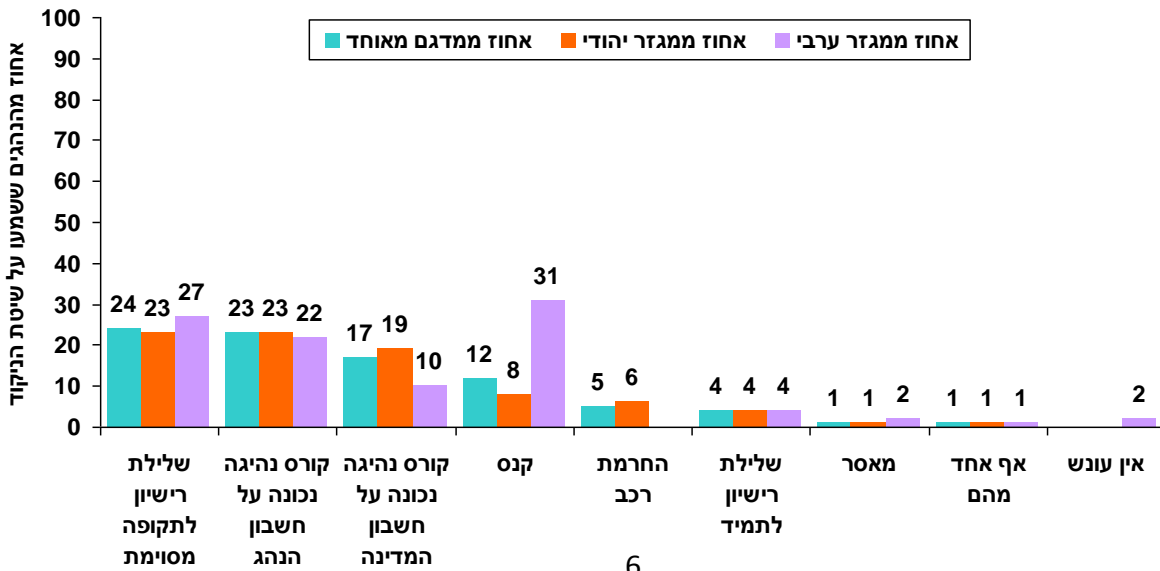
לוח 3: אחוז הנשאלים החושבים שניתן לצבור מספר נקודות מסוים עד קבלת עונש

3.3 ידע בנושא חומרת העונש בגין צבירת נקודות

מהסקר עולה שלציבור לא ברור מהו העונש הניתן בגין צבירת נקודות. כך, למשל, ש – 20% מהציבור היהודי ו – 12% מהציבור הערבי ציינו שהם לא יודעים או לא זוכרים מה העונש הקבוע בחוק למי שצבר 12 נקודות. רק רבע מהציבור (23% במגזר היהודי ו – 22% במגזר הערבי) היה מודע לכך שהעונש הניתן בגין צבירת 12 נקודות הוא קורס הדרכה בנהיגה נכונה על חשבון הנהג, שאר הנהגים או לא ידעו לציין מה העונש או שציינו עונשים אחרים (ראה/י לוח 4).

לוח 4: מודעות לעונש הקבוע בחוק על צבירה של 12 נקודות

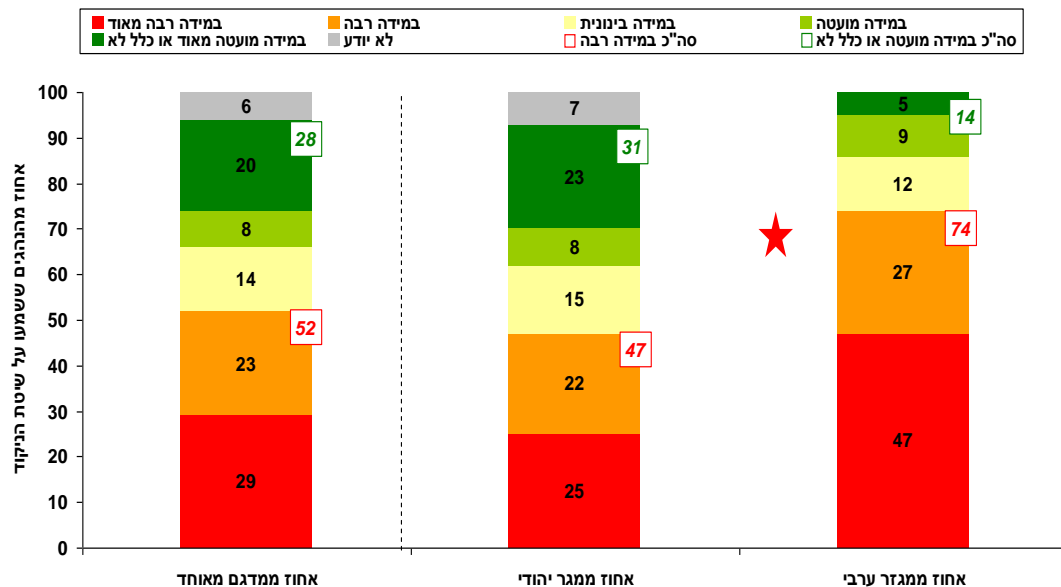
4. הרתעת השיטה

מהסקר עולה שלשיטה יש השפעה הרתעתית מסוימת, אך שיש מקום להעלות את מידת הרתעת השיטה באמצעות העלאת הסיכוי הנתפס לקבל נקודות בגין ביצוע עבירת תנועה.

4.1 דיווח עצמי על מידת הרתעת שיטת הניקוד

כמחצית מציבור הנהגים ששמעו על שיטת הניקוד (52%) סבורים שהשיטה גורמת להם במידה רבה לציית יותר לחוקי תנועה. השיעור גבוה יותר במגזר הערבי מאשר במגזר היהודי (74% בציבור הערבי לעומת 47% בציבור היהודי) (ראה/י לוח 5).

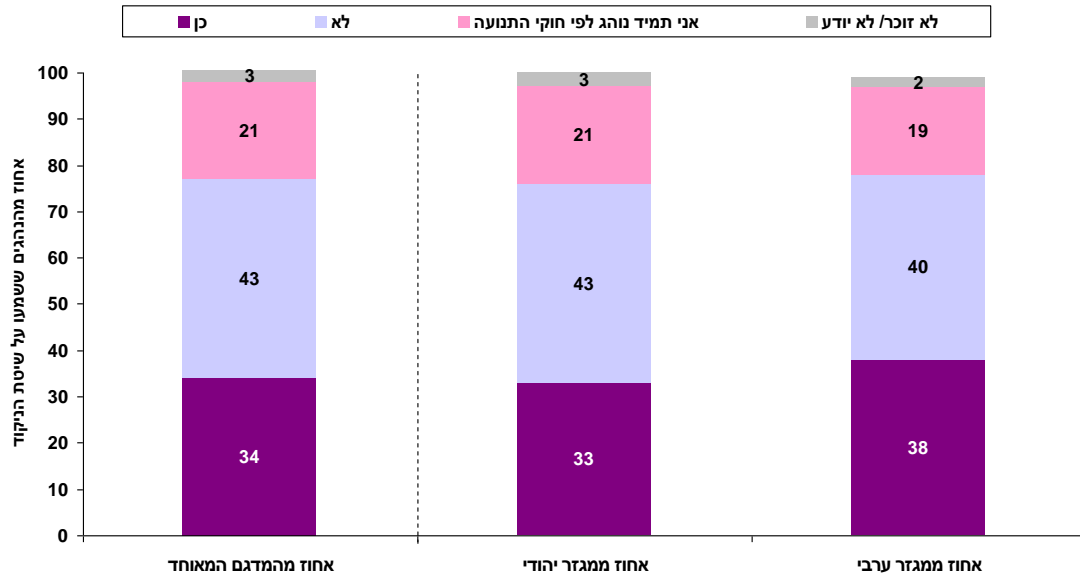
לוח 5: תפיסת ההשפעה של שיטת הניקוד על המידה הציונית העצמית לחוקי התנועה

באופן דומה, כמחצית מהציבור מדווחים שהמחשבה שהם עשויים לקבל נקודות גורמת להם לנהוג כחוק. כמחצית (45%) מהציבור היהודי וכשלושת רבעי (74%) מהציבור הערבי סבור שהמחשבה שהם עשויים לקבל נקודות גורמת להם לנהוג לפי חוקי התנועה במידה רבה או רבה מאוד.

אולם, הגם שברמה העקרונית חלק מהציבור חושב ששיטת הניקוד גורמת להם לציית לחוקי התנועה, נראה שאצל מרבית הציבור אין לכך ביטוי ברמת ההתנהגות היום יומית. רק כשליש מהציבור היהודי (33%) וכשליש מהציבור הערבי (38%) העידו על עצמם שבפעם האחרונה שנהגו שלא לפי חוקי התנועה חשבו על האפשרות שיקבלו נקודות (לוח 6). אפשר שהסיבה לכך קשורה בתפיסה של ההסתברות הנמוכה להיתפס ולהיענש (ראה/י להלן).

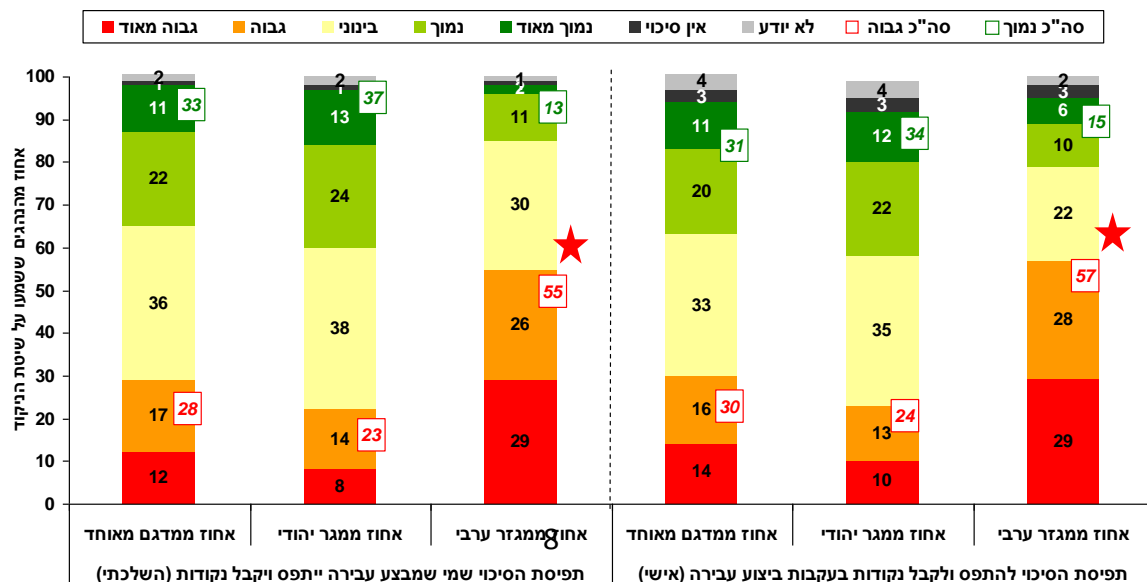
לוח 6: המחשבה על הסיכוי לקבל נקודות בזמן ביצוע עבירה

4.2 הסיכוי הנתפס להיתפס ולקבל נקודות בגין ביצוע עבירה

מרכיב מרכזי ביכולת הרתעה של העונש היא התפיסה של הסיכוי להיענש. מהסקר עולה שרוב הציבור אינו מעריך את הסיכוי להיתפס ולקבל נקודות בגין ביצוע עבירות כגובה. פחות משליש (30%) סברו שהסיכוי שלהם עצמם להיתפס ולקבל נקודות בגין ביצוע עבירות גבוה או גבוה מאוד. רק כרבע (24%) מהציבור היהודי ולמעלה ממחצית (57%) מהציבור הערבי העריכו כגבוה או גבוה מאוד את הסיכוי שלהם עצמם להיתפס ולקבל עבירות במידה וביצעו עבירת תנועה. כשליש מהציבור היהודי (34%) וכ 15% מהציבור הערבי מעריכים את הסיכוי שלהם להיתפס כנמוך או נמוך מאוד (לוח 7).

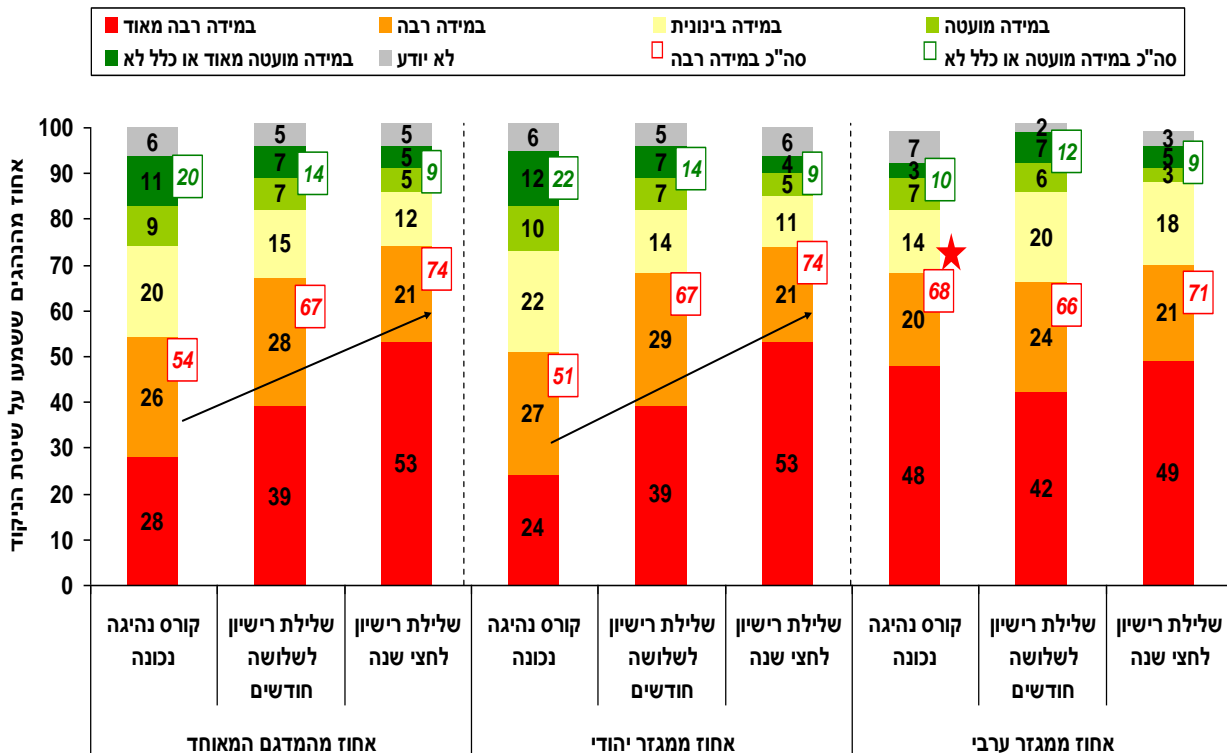
לוח 7: תפיסת הסיכוי להיתפס ולקבל נקודות בגין ביצוע עבירה – ביחס לאחרים וביחס לעצמי

4.3 השפעה של מידת חומרת הענישה

למרות חוסר הידיעה על שיטת הניקוד, כמחצית מהנהגים (54%) סבורים כי עונש של קורס נהיגה נכונה, הנהוג כיום, ישפיע עליהם במידה רבה או רבה מאוד לנהוג כחוק, וכשני שליש מהציבור (67%) סבורים ששלילת רישיון לשלושה חודשים תשפיע עליהם במידה רבה או רבה מאוד לנהוג בהתאם לחוקי התנועה. יחד עם זאת, נראה שלהחמרה נוספת בענישה, קרי שלילת רישיון לחצי שנה, אין השפעה גדולה יותר על שיעור האוכלוסייה לנהוג כחוק (ראה/י לוח 8). מעניין לציין כי במגזר היהודי ההשפעה גבוהה יותר ככל שעולים בחומרת העונש, ואילו במגזר הערבי לא נצפתה מגמה זו. כמו כן, מעניין לשים לב שמידת ההרתעה של עונש של קורס נהיגה נכונה במגזר הערבי דומה לזו של שלילת רישיון לשלושה חודשים במגזר היהודי.

לוח 8: השפעת עונשים עבור צבירת נקודות על נהיגה כחוק

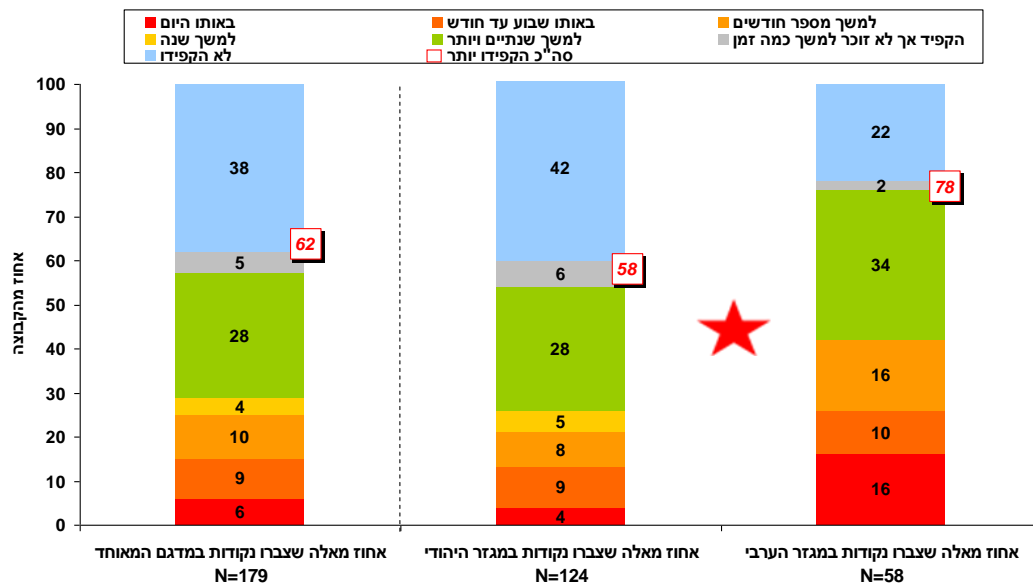
5. שיטת הניקוד בקרב ציבור הנהגים שצבר נקודות

כשליש מהנהגים (36%) ציינו כי צברו בעבר נקודות או קיבלו אזהרה רשומה משוטר לנקודות, וכחמישית מהציבור צבר נקודות בפועל (22%, n=179).

ציבור הנהגים שצבר נקודות נשאל האם הוא זוכר כמה נקודות צבר בעבר. כמחצית (48%) מאלו שצברו נקודות זוכרים כמה נקודות צברו, 41% ציינו שאינם בטוחים ו-10% ציינו שאינם זוכרים כמה נקודות צברו. שיעור הזוכרים במגזר הערבי את מספר הנקודות שצברו היה גבוה יותר - 63% במגזר הערבי לעומת 45% במגזר היהודי. שיעור דומה של הציבור שצברו נקודות לא ידעו לציין כמה נקודות יש להם כעת - מחצית מהציבור (51%) ציינו כי הם אינם יודעים כמה נקודות יש להם כיום, כאשר במגזר הערבי בהשוואה למגזר היהודי שיעור נמוך יותר ציינו כי הם אינם יודעים כמה נקודות צברו (37% מול 55% בהתאמה).

ציבור אלו שצברו נקודות גם נשאל האם הוא יודע כמה נקודות נשארו להם לצבור עד שיקבלו עונש. רק כרבע מהם (23%) ידע לציין את מספר הנקודות שנותר לו לצבור עד העונש. על אף שמחצית מהציבור לא יודעים לציין כמה נקודות צברו עד כה ורק כרבע ידעו כמה נקודות נותר להם לצבור עד קבלת העונש, נראה שלשיטה יש השפעה הרתעתית מסוימת על נהגים שצברו נקודות. כמעט שני שלישי (62%) מהנהגים שצברו נקודות ציינו כי בעקבות קבלת הנקודות הקפידו יותר על חוקי התנועה וכשליש (38%) ציינו כי בעקבות קבלת הנקודות לא הקפידו יותר על חוקי התנועה. כאשר במגזר הערבי שיעור גבוה יותר דיווחו שהקפידו יותר על נהיגה על פי חוק בעקבות קבלת נקודות. בקרב אלו שציינו שהקפידו על חוקי התנועה בעקבות קבלת דוח התנועה, כרבע (28%) ציינו שהקפידו על חוקי התנועה לתקופה של משך שנתיים ויותר (לוח 9).

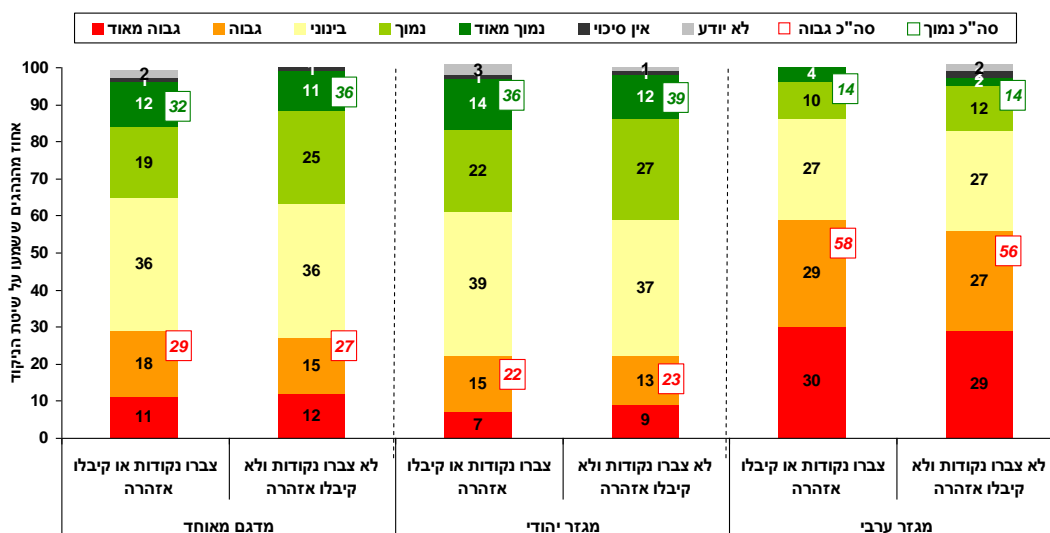
לוח 9: הקפדה על חוקי התנועה בעקבות קבלת נקודות ומשך הזמן בו הקפידו

מדען ראשי

חשוב לציין כי לא נמצאו הבדלים מבחינת הסיכוי הנתפס להיתפס בגין ביצוע עבירות בין אלו שהתנסו בצבירת נקודות או בקבלת אזהרה רשומה לנקודות לבין אלו שלא התנסו בכך (ראה/י לוח 10).

לוח 10: תפיסת הסיכוי לקבלת נקודות, לפי התנסות בצבירת נקודות או קבלת אזהרה רשומה

6. סיכום ממצאים עיקריים

מהסקר עולה שרוב הציבור מודע לקיומה של שיטת הניקוד, אך אינו מספיק מודע למספר הנקודות הקבוע עבור עבירות שונות, מספר הנקודות עד קבלת עונש, או מה העונש בגין צבירת נקודות. חוסר הידע לגבי השיטה בלט גם בקרב נהגים שצברו בעבר נקודות: מחצית מהנהגים שצברו נקודות לא ידעו לציין כמה נקודות צברו עד כה ורק כרבע ידעו לציין כמה נקודות נותרו להם לצבור עד קבלת עונש. יחד עם זאת מהסקר מסתמן שלשיטה יש השפעה הרתעתית מסוימת על ציבור הנהגים. כמחצית מהציבור ציין ששיטת הניקוד גורמת להם לציית יותר לחוקי התנועה וכמעט שני שליש מהנהגים שצברו בעבר נקודות ציינו כי בעקבות קבלת הנקודות הקפידו יותר על חוקי התנועה. בקרב אלו שציינו שהקפידו על חוקי התנועה בעקבות קבלת דוח התנועה כרבע ציינו שהקפידו על חוקי התנועה במשך תקופה של שנתיים ויותר. על אף שברמה העקרונית חלק מהציבור חושב ששיטת הניקוד גורמת להם לציית לחוקי התנועה, הרי שנראה שלחשש מקבלת נקודות אין ביטוי משמעותי ברמת ההתנהגות היום יומית. שכן, רק כשליש מהציבור העידו על כך שבפעם האחרונה שנהגו שלא לפי חוקי התנועה חשבו על האפשרות שיקבלו נקודות. אפשר שהסיבה לכך קשורה בתפיסה של הסתברות נמוכה להיתפס ולהיענש.

מדען ראשי

הסיכוי הנתפס להיתפס בגין ביצוע עבירה הוא מרכיב מרכזי ביכולת ההרתעה של החוק. מהסקר עולה שרוב הציבור אינו מעריך את הסיכוי להיתפס ולקבל נקודות בגין ביצוע עבירות כגובה. כשליש מהציבור (31%) את הסיכוי שלהם להיתפס כנמוך או נמוך מאוד ושליש העריכו אותו כבינוני. כאשר שיעור המערכים את הסיכוי להיתפס לקבל נקודות, היה דומה בקרב אלו שכבר התנסו בקבלת נקודות או באזהרה רשומה על קבלת נקודות.

מהסקר מסתמן שהחמרה מסוימת בענישה עשויה לגרום לשיעור גבוה יותר של הציבור לנהוג בהתאם לחוקי התנועה. כשני שלישי מהציבור מערכים לשלילת רישיון שלושה חודשים תגרום להם לנהוג בהתאם לחוק, בהשוואה למחצית שחושבים שהאיום בקורס יגרום להם לנהוג בהתאם לחוק. יחד עם זאת נראה שהחמרה נוספת של שלילת רישיון (לתקופה של חצי שנה) אין את אותה מידה של השפעה על שיעור האוכלוסייה שחושב שינהג כחוק.

בסקר נמצאו הבדלים בין המגזר היהודי למגזר הערבי בהתייחס לסוגיות שונות שנבחנו בסקר. כך, למשל, נראה שהציבור הערבי מעריך במידה רבה יותר את תרומת השיטה לנהיגה בהתאם לחוקי התנועה ואת המידה בה הם סבורים שהשיטה גורמת להם לציית יותר לחוקי התנועה. כמו כן שיעור גבוה יותר במגזר הערבי העריך את הסיכוי להיתפס ולקבל נקודות במידה ויבצעו עבירות כגובה.

מהסקר עולה אם כן שלשיטת הניקוד יש השפעה הרתעתית מסוימת הן על נהגים שצברו בעבר נקודות והן על כלל ציבור הנהגים, אך סביר לשער שההשפעה הייתה גדולה יותר לו השיטה מוטמעת טוב יותר בציבור.

נראה שניתן לשפר את יכולת ההרתעה של השיטה באמצעות הגברת הסיכוי הנתפס להיתפס ולצבור נקודות בגין ביצוע עבירות, שכן מהסקר נראה שהסיכוי הנתפס להיתפס אינו גבוה. כדי להגדיל את ההערכה הסובייקטיבית של הסיכוי להיתפס – מבלי להגביר את האכיפה עצמה - יש ללוות כל מבצע אכיפתי במסע הסברתי. באשר לאפשרות להגביר את הרתעת השיטה באמצעות החמרה בענישה יש לנקוט במשנה זהירות. מהסקר (וגם מספרות מחקרית רבה בנושא¹) עולה שהחמרה בענישה אינה יכולה להוות תחליף להגברת ההסתברות להיתפס ולהיענש. מהסקר עולה שהחמרה מסוימת של הענישה – לעונש של 3 חודשי שלילת רישיון במקום קורס נהיגה - עשויה להגדיל את הרתעת החוק אך החמרה נוספת, לא תעזור כנראה. מומלץ לא להסתפק בסקר טלפוני זה כדי לקבוע שינוי מדיניות בחומרת הענישה, אלא לבחון את הסוגיה לעומק.

על מנת להטמיע את השיטה צריך להגביר את מודעות הציבור לגבי חומרת הענישה הנוכחית, מספר הנקודות שצוברים בגין עבירות שונות ומספר הנקודות שניתן לצבור עד קבלת עונש. חוסר בקיאות בפרטי השיטה אפיון גם נהגים שצברו נקודות – נהגים אלו אינם יודעים כמה נקודות צברו או כמה נקודות נותרו להם לצבור עד קבלת העונש. לאור זאת יש מקום לשקול יצירת שיטה פשוטה וברורה, כך שלציבור היה ברור אילו עבירות נכללות ומה מספר הנקודות שבצידן. לגבי ציבור הנהגים שכבר צבר נקודות, מומלץ לשלוח תזכורות אחת לכמה חודשים לגבי מספר

¹ טענה מקובלת בספרות הקרימינולוגית היא שעונשים חמורים אינם מרתיעים והחמרה בענישה אף עשויה לפגום ביכולת ההרתעה של החוק. טענה זו מבוססת על ממצאים מחקריים המראים שתוספת החמרה בעונש גורמת לאנשי מערכת אכיפת החוק (שוטרים, תובעים ושופטים) להימנע מאכיפה או הרשעה בעבירות עליהן יש עונש חמור. כתוצאה נפגמת וודאות העונש (ההסתברות להיענש), דבר הפוגם משמעותית ביכולת ההרתעה של החוק ולשיעורי פשיעה גבוהים יותר.

מדען ראשי

הנקודות שנצברו עד כה, בליווי הסבר על פרטי השיטה ואזהרה שצפוי לעונש במידה ויצבור מספר נתון של נקודות נוספות.

7. המלצות

לאור ממצאי הסקר לגבי שיטת הניקוד בישראל ובהתאם למתכונת המומלצת לשיטת הניקוד של המועצה לבטיחות בדרכים האירופאית (ETSC) והמפקח על התנועה של שבדיה (RTI) ההמלצה היא :

1. לנקוט בשיטה פשוטה וברורה, כך שלציבור יהיה ברור אילו עבירות נכללות ומה מספר הנקודות שבצידן.
2. לגבי ציבור הנהגים שכבר צבר נקודות, מומלץ לשלוח תזכורות אחת לכמה חודשים לגבי מספר הנקודות שנצברו עד כה, בליווי הסבר על פרטי השיטה ואזהרה לנהגים שהם צפויים לעונש במידה ויצברו מספר נתון של נקודות נוספות.
3. לקבוע מספר מצומצם של עבירות חמורות, אשר יש להן קשר הדוק לפגיעה בבטיחות ואשר ניתן לאכוף אותן ביעילות.
4. להגביר את האכיפה על עבירות אלו.
5. להצמיד לאכיפה מסעות הסברה על האכיפה, כדי להגדיל את ההערכה הסובייקטיבית של הסיכוי להתפס.

לפרטים נוספים ניתן לפנות לדר' תמר תומר-פישמן, tamart@rsa.org.il או לאתר הרשות

www.rsa.org/InformationResearchCenter